

Ekologisk hållbarhet

För Region Gotland innebär ekologisk hållbarhet att vi ska värna om miljön, naturen och vattnet för att säkra ett fortsatt hållbart samhälle till kommande generationer. Det innebär att utveckla Gotland som ekokommun. Ställa om till lokalproducerad förnybar energi och minska negativa klimatavtryck och gifter i miljön. Högre grad av återvinning och hållbara kretslopp, att minska samhällets farliga avfall, klimatanpassning, medvetna konsumtionsval och ansvarsfullt samhällsbyggande som minskar belastningen på ekosystemen.

Sammanfattning av målområdet

Det gotländska samhället har i grunden utmärkta förutsättningar för en samhällsutveckling i hållbar riktning. Samtidigt finns tydliga motsatsförhållanden, kanske främst när det gäller kalk- och cementindustrin. Under året lämnade länsstyrelsen förslag på nya Natura 2000-områden, bland annat i Bästeträsk-området, och Naturvårdsverket initierade en förstudie för ett eventuellt nationalparksbildande i samma område. Samtidigt pågår många juridiska tillståndsprocesser, både kring planerade och befintliga kalktakter i just dessa områden.

Gotland fick under 2016 ungefär lika mycket nederbörd som vanligt. Början av året var dock torrare än normalt, speciellt på södra delen av ön, och grundvattennivåerna var onormalt låga redan under våren. Under sommaren invigdes Gotlands första större vattenverk i Herrvik som utnyttjar brackvatten från Östersjön som råvatten. Region Gotland var också tvungen att införa anslutningsstopp för nya VA-abonnenter söder om Tofta.

Antalet resenärer till och från Gotland var rekordstort under 2016. Färje- och flygtrafiken till och från ön är i dagsläget

helt beroende av fossila bränslen, vilket gör kommunikationerna till en akilleshäla ur hållbarhetssynpunkt. De motverkar målsättningen att Sverige 2050 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser. Globalt blev 2016 det varmaste året som uppmätts sedan mätningarna startade 1880.

Mål 14: Utveckla Gotland som ekokommun

Målet redovisas med några axplock ur nämndernas förvaltningsberättelser.

Region Gotlands direkta klimatpåverkande utsläpp i egna verksamheter kommer från inköpt energi till el, värme och samhällsbetalda transporter och resor och indirekt bland annat från varuförbrukning, finansiella placeringar och arbetsresor till regionen. Internt är regionen mycket nära 100 % förnybar energi vad gäller inköpt energi till el och värme i egna fastigheter. Energibesparingsåtgärderna har också gett ett mycket gott ekonomiskt utfall. Att beräkna klimatavtrycket från varuförbrukning respektive finansiella placeringar är ett påbörjat utvecklings-

område tillsammans med andra regioner och landsting.

Fenomenalen presenterade i slutet av 2016 ett material för att utbilda barn och vuxna till planeteskötare enligt FN:s hållbarhetsmål.

Kulturskolan och elever från grundskolorna i Färösund, Kräklingbo och Gråbo medverkade med teknikförvaltningen som drev projekt i Kibaha i Tanzania, med information om viktiga avfalls- och miljöfrågor med hjälp av musik, dans och teater.

Inom städtjänsterna fortsätter arbetet med att se över användning av kemikalier och hur verksamheternas maskiner används för att minska den negativa mil-

jöpåverkan. Andra exempel med fokus på miljön är arbetet kring matsvinn, satsningen på ökad andel vegetariska måltider, säsongsanpassad meny, ökat antal webbaserade möten, fler rekryteringar via Skype och effektivare transporter, vilket bidrar positivt till miljön.

Ett kontinuerligt arbete pågår inom it-området med att, vid teknikbyten, ersätta äldre utrustning med ny mer energisnål teknik. Under 2016 har ett antal energikrävande servrar stängts av och datorer återanvänts vilket lett till en miljö- och energibesparing.

Från våren 2016 är en förbehandlingsanläggning för matavfall i drift i Roma. Där blir matavfall till en slurry som skickas till biogasanläggningen i Bro. Det innebär att allt insamlat matavfall numera behandlas på Gotland och blir till biogas och biogödsel.

Andelen miljöcertifierade arrangemang under årets Almedalsvecka passerade 50 %.

INDIKATOR (jämförelse med riket)	2016	2015	2014
Andel förnybar och återvunnen energi i kommunala lokaler, %	99	99 (91)*	99 (86)*
Andel förnybara bränslen i kollektivtrafiken, %	21	22 (76)	22 (53)*
Ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet, andel, %	26	26 (31)	24 (23)*
Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, inkl. biologisk behandling, andel, %	–	55 (39)	48 (38)
Total mängd hushållsavfall inkl. producentansvar, kg/inv	–	546 (525)*	620 (520)*

*medeltal för Sveriges ekokommuner

Mål 15: Ställ om till lokalproducerad och förnybar energi

På Gotland, som på många andra håll, är ökad andel hållbar energi en språngbräda till ett ekologiskt hållbart samhälle. Ett delmål är ökade leveranser av lokal förnybar energi. De bärande delarna är vindkraft och biobränsle. Vid normalår motsvarar vindkraftens elproduktion 45-50 % av elförbrukningen på Gotland. Ett delmål är att årlig lokal produktion av förnybar el är dubbelt så stor som mängden inköpt el. Det nås inte förrän en ny elkabel till fastlandet finns i drift och elnätet

på Gotland är anslutet till svenska stamnätet. Det blir tidigast 2021 enligt nuvarande plan. Osäkerheten om hur och var vindkraft kan tillåtas, främst med hänsyn till kungsörn enligt EU:s art- och habitatdirektiv, gör att vindkraften för närvarande inte utvecklas här. Installerad effekt är 182,6 MW varav endast 2 MW, ett verk, tillkom under 2016¹. Solel har under senare år utvecklats snabbt om än från en låg nivå, ansluten effekt ökade med över 50 % till 2,6 MW.

Biobränsle från skogen är basen i den lokala förnybara energin och ger varje år ett stabilt tillskott till bostadsuppvärmningen på Gotland, såväl i fjärrvärmesystemen som i enskild uppvärmning, uppskattningsvis långt över 500 GWh per år. Biogas på Gotland utvecklas positivt och ökar både till industriell användning och till transporter.

INDIKATOR	2016	2015	2014
Lokalt producerad biogas, GWh/år	-	27,4	26
Lokalt producerad solel, GWh/år	1,1	0,6	0,2
Lokalt producerad vindkraft, GWh/år	432	484	419

¹ Källa: Gotlands Energi AB

Mål 16: Säkra tillgången till vatten av god kvalitet

Under vår och sommar präglades Region Gotlands arbete på vattenområdet av den extraordinära situationen för vattenförsörjningen, till följd av ovanligt låga grundvattennivåer. Detta ledde till ett mycket tidigt infört bevattningsförbud, trycksänkningar i näten och informationskampanjer kring att spara vatten. Östergarnslandet fick samtidigt en förbättrad situation jämfört med tidigare år, genom invigningen av Gotlands första större brackvattenverk i Herrvik.

I syfte att trygga den långsiktiga tillgången på dricksvatten för de drygt 60 % av gotlänningarna som är anslutna till kommunal vattenförsörjning fattade tekniska nämnden beslut som bland annat innebar en fortsatt satsning på membran-

rening av brackvatten från Östersjön. Beslutet innebar också exempelvis en översyn av VA-taxan, fortsatt arbete med vattenhushållning, förbättrat ledningsunderhåll samt uppdrag att undersöka förutsättningarna för ökad grundvattenbildning genom infiltration av ytvatten kring kommunala vattentäkter.

Arbetet med att inrätta vattenskyddsområden fortsatte och två nya tillkom. Tekniska nämnden beslutade också att genomföra en samhällsekonomisk analys av kostnaderna för att skydda vattentäkterna i Roma. Arbetet inom "Klart vatten" för enskilda avlopp fortsatte och hittills har arbetet resulterat i omkring 4 000 beslut kring förbättringsåtgärder i 47 socknar.

En svårighet är att Region Gotlands VA-arbete inte kan användas i andra syften än att tillhandahålla de tjänster abonnenterna betalar för. Mot den bakgrunden är målet att säkra tillgången till vatten av god kvalitet för alla medborgare och verksamheter mycket svårt att uppnå. Region Gotland samarbetar därför sedan tre år med Länsstyrelsen på Gotland inom ramprojektet "Vatten på Gotland", som syftar till att på sikt få till stånd en mer landskapsbaserad förvaltning av grund-, yt- och kustvatten. Under året färdigställdes också en förstudie för hur även Uppsala universitet kan ingå i en fastare samarbetsstruktur för utvecklingsarbete inom vattenområdet.

INDIKATOR	2016	2015	2014
Andel mängd levererat kommunalt vatten från skyddade vattentäkter, %	93,9	-	-
Antal kommunala vattenskyddsområden	20	20	20
Procentuell andel tjänligt* provresultat i enskilda vattentäkter, %	70	70	70

* inkl. tjänligt med anmärkning

Mål 17: Gotlands klimatavtryck ska minska

Klimatpåverkande utsläpp kan visas på tre sätt: territoriellt; de faktiska utsläppen i ett visst område, produktionsbaserat; inkluderar även utsläppen på andra platser kopplade till produktionen i det egna området eller konsumtionsbaserat; då visas utsläpp orsakade av konsumtionen i det egna området oavsett var varorna producerats. Ibland är ett mer rättvist mått att visa de utsläpp som orsakas av konsumtion. Bland annat har Naturvårdsverket visat att svensk konsumtion orsakar ökande utsläpp utomlands i en omfattning som motsvarar de minskade utsläppen i Sverige¹.

Beräkningarna på nationella utsläpp nedbrutna till regional nivå visar de territoriella utsläppen, hittills beräknade för 1990-2014. Nationella värden för kolupptag i skog och mark finns inte redovisade på regional nivå.

Sten- och kalkindustrin står för cirka 75 % av de klimatpåverkande utsläppen på Gotland och jordbrukets utsläpp, främst från animalieproduktionen, kommer härnäst med 14 % enligt nationell utsläppsstatistik².

Från energianvändningen till värme, el och transporter på Gotland, med bränsle till cement- och kalkindustri undantagna³

har utsläppen minskat 32,5 % till och med 2014. För dessa är energiplanens mål 45 % minskning från år 1990 till år 2020. Utsläppen från transporter har minskat marginellt, medan utsläppen från arbetsmaskiner ökat.

Det är långt kvar till målet en fossiloberoende fordonsflotta. Över 35 000 personbilar finns registrerade på Gotland, av dessa kan bara 5,5 % köras fossilfritt.

INDIKATOR (jämförelse med riket)

	2016	2015	2014
Andel nyregistrerade bilar med alternativa bränslen, %	4,5 (4,6)	6,2 (4,2)	9,2 (3,8)
Sektorsvisa klimatutsläpp Gotland, CO ₂ e			
- stenindustri			1 574 958
- jordbruk inkl. djurhållning	-	-	254 432
- mark- vägtransport			123 903
- inrikes sjöfart			36 745
- övrigt			72 755
Utsläpp av CO ₂ från fossila bränslen i egna verksamheter	-	-	-
Utsläpp av CO ₂ från tillförda fossila bränslen	-	-	-

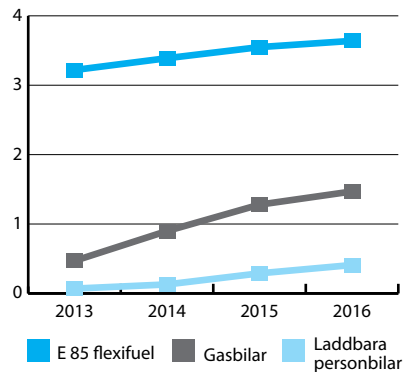
¹ www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Klimat/Tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp

² Nationella emissionsdatabasen, regionalt uppföljningssystem för miljömålen

³ De ingår genom handeln med utsläppsrätter i en Europagemensam kvot för minskade utsläpp.

ANDEL GOTLANDSBILAR SOM KÖRAS FOSSILFRITT, 2013-2016, %

2016 års försäljning av nya bilar som kan köras på annat än bensin/diesel minskade jämfört med 2015. Antalet nya dieslbilar ökade mest, statistiskt är det vanligaste bränslebytet ännu att gå från bensin till diesel. För miljön är det oroväckande. Fler insatser krävs för att nå målet.

Mål 18: Ett ansvarsfullt samhällsbyggande som bidrar till tillväxt över hela ön

Region Gotlands verksamhetsidé är bland annat att skapa en trygg och hållbar utveckling över hela ön och ge service med hög tillgänglighet, valfrihet och god kvalitet. Måluppfyllelsen ska visa om ansvarsfullt samhällsbyggande och tillväxt bidrar till miljöprogrammets mål "Hållbar konsumtion och cirkulär ekonomi ger hållbar tillväxt på Gotland". I en cirkulär ekonomi uppstår bland annat nya service- och delningstjänster.

Strategi för ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland är nu på nämndremiss. Den handlar främst om hur kommunal service ska utvecklas inom ramen för ett ansvarsfullt samhällsbygge. Strategin gör ett vägval i slutsatsen att "placering av framtida serviceutbud ska ta hän-

syn till det faktum att flertalet väljer att bosätta sig i och kring Visby". Digitalisering och kollektivtrafik anges som medel för att servicen inte begränsar valet av bostadsort. Strategin ska ge underlag i regional verksamhetsplanering och nästa regionala utvecklingsstrategi.

Tillväxtprogram för Gotland 2016-2020 prioriterar hållbar tillväxt och näringslivsattraktivitet, ambitionen är att integrera sociala och miljömässiga värden. Insatser och uppföljning ska ännu tas fram. Men med målen ökad befolkningsutveckling, sysselsättning och skattekraft är fokus på företagsklimat, näringsliv och samverkan. Höjda kunskapsnivåer, förflyttning i hållbar riktning och etablerat beslutsstöd som stödjer hållbara beslut inom utveck-

ling och affärsmässiga beslut är mål inom programmets alla delar.

I det regionala ansvaret ligger att erbjuda service som kan bidra till ökad hållbarhet i levnadsvanor, kompetensförsörjning och näringslivsutveckling samtidigt med starkt attraktionskraft.

Näringslivet, inom Gotlands styrkeområden för tillväxt, har potential att växa miljömässigt hållbart. Digitalisering kan vidga företagens marknader. Men transporter och resor är tids-, kostnads- och klimataspekter som begränsar en hållbar utveckling för näringsliv och boende på Gotland. Här behövs innovativa lösningar.

Indikatorer till målet är ännu inte beslutade.